

L., *Lepidium appelianum* Al-Shehbaz; Fabaceae: *Astragalus cicer* L., *Melilotus albus* Medik., *Vicia cracca* L., *Trifolium pratense* L., *Medicago sativa* L. *Lotus corniculatus* L.; Poaceae: *Elymus repens* (L.) Gould, *Dactylis glomerata* L., *Calamagrostis canescens* (Weber) Roth, *Phragmites australis* (Cav.) Steud., *Bromus tectorum* L., *Lolium perenne* L.

Таким чином, територія міста Харкова має складний природно-флористичний комплекс зі строкатим чергуванням природної, напівприродної та антропогенної рослинності, а флора міста має спільні риси з Середньоевропейською флористичною областю, що підтверджують визначені нами провідні родини покритонасінних рослин Asteraceae, Brassicaceae, Fabaceae, та Poaceae.

Список використаних джерел

1. Гамуля Ю.Г., Звягинцева К.А. Особливості зонування місцезнаходження природної та антропогенної рослинності м. Харкова Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: біологія 2010 Вип. 11, №905, С 43-54
2. Звягинцева К.А. Природна фракція урбанofлори Харкова Фіторізноманітність Східної Європи 2013, VII : 3 С 5-28.
3. Коул Т.С.Х., Хільгер Х.Х., Стівенс П.Ф., Мосякін С.Л., Одинцова А.В. 2019. Систематика квіткових рослин. Українська версія плакату про філогенію покритонасінних. Доступно за адресою: https://www.researchgate.net/publication/319351091_FILOGENIA_POKRITONASINNIH_-_Sistematika_kvitkovih_roslin_APP_Ukrainian
4. Кузьмшина І. Флора і рослинність України. Курс лекцій Луцьк: Друк ПП Іванюк В.П., 2016. – 152 с.
5. Список рослин The Plant List доступно за адресою: <http://www.worldfloraonline.org>
6. Angiosperm Phylogeny Group. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV. Botanical Journal of the Linnean Society, 2016. 181(1): 1–20. <https://doi.org/10.1111/boj.12385>;

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ *IMPATIENS GLANDULIFERA* ROYLE (BALSAMINACEAE) У ГІГРОФІЛЬНИХ ЕКОТОПАХ М. ПОЛТАВИ

О. В. Клепець
Полтавський державний медичний університет
gidrobiolog@gmail.com
O. Klepets

FEATURES OF THE DISTRIBUTION OF *IMPATIENS GLANDULIFERA* ROYLE (BALSAMINACEAE) IN THE HYGROPHILIC ECOTOPES OF POLTAVA CITY

The features of distribution of the adventitious species *Impatiens glandulifera* Royle in hygrophilous ecotopes of the urban area are analyzed, specific localities for the city of Poltava are

indicated. A tendency to increase the representation of the species in the transformed ecotopes of the research area and the whole of Ukraine was established.

Key words: *synantropization of flora, adventive species, *Impatiens glandulifera*, hygrophilic ecotopes, urban area.*

Виразними тенденціями розвитку рослинного покриву в сучасний період є його синантропізація (посилення ролі рослин, що пристосовані до існування поряд із людиною) та, зокрема, адвентизація (проникнення до складу аборигенної флори чужорідних флористичних елементів). Біологічні інвазії становлять загальну загрозу якості життя на Землі через збіднення різноманітності живої речовини, спрощення генетичного фонду та порушення функціональних зв'язків у біосфері. Сторони Конвенції ООН «Про біорізноманіття» оцінюють це явище як другу, після руйнування біотопів, екологічну загрозу біорізноманіттю [10].

Процеси адвентизації флори є особливо помітними у водних та прибережно-водних екотопах урбанізованих територій, де спостерігається інтенсивна і комплексна дія багатьох антропогенних факторів (забудова, рекреація, засмічення, забруднення тощо). Це призводить до порушення природного ґрунтового-рослинного покриву, зміни умов існування та, як наслідок, ослаблення позицій у фітоценозах природних видів і їх витіснення більш антропо-толерантними представниками з інших регіонів планети, що цілеспрямовано або стихійно були занесені людиною.

Одним із таких представників в Україні та у Полтавському регіоні є розрив-трава залозиста – *Impatiens glandulifera* Royle – вид трав'янистих рослин родини бальзамінові (Balsaminaceae). Це однорічник заввишки 100–200 см із майже нерозгалуженим, порожнистим, соковитим, часто червонуватим стеблом. Листки черешкові, зібрані в кільцях по 3, рідше супротивні; при основі рослина має залози, які виробляють липкий, ароматно-солодкий нектар. Квітки зигоморфні, 3–4 см завдовжки, лілово-рожеві, із зеленуватим шпорцем. Плід – довгаста (14–18(25) мм) коробочка із п'ятьма стулками, які при досяганні скручуються, розкидаючи насіння кулястої форми, близько 3 мм завширшки [7, 9].

I. glandulifera – південно-помірно-тропічний азійський вид (Батьківщина – Гімалаї: Індія, Непал, Пакистан), який із початку ХІХ ст. культивують у Європі як декоративний, а вже у ХХ ст. спостерігається його «втеча» з культури та вторгнення у природні ценози. На сьогодні ця рослина натуралізована в усіх південних і помірних регіонах Європи, у Японії, США, Канаді, Новій Зеландії та активно просувається на північ Європи і Далекий Схід [4].

Тканини рослини сильно обводнені, тому для підтримання тургору вона потребує підвищеного вмісту ґрунтової вологи та постійного притоку води. Рослина здатна розростатися і на відкритих

ділянках, проте надає перевагу вогким затіненим умовам [1]. У зв'язку з цим типовими місцезростаннями розрив-трави залозистої є заплавні ліси, болота, береги водойм [7, 9].

Разом із тим, *I. glandulifera* – синантропна еугемеробна рослина, що досить добре переносить різноманітні антропогенні впливи [1], тому значна частина її відомих місцезростань приурочена до смітних екотопів, де вона трапляється поблизу парканів, на пустищах, у ярах, приміських лісах, а особливо – по берегах малих річок, що на міських територіях зазнають рудералізації рослинного покриву [8].

Для ценопопуляцій розрив-трави залозистої характерні висока щільність та значна фітомаса, у її заростях формується власне фітосередовище: рослин можуть зростати настільки щільно, що це перешкоджає проростанню насіння та розвитку сходів інших видів [1]. Потужні зарості рослини при зимовому відмиранні можуть оголювати береги річок, що призводить до посилення ерозії. У Європейському Союзі *I. glandulifera* включено до офіційного переліку чужорідних інвазійних видів [11].

На території України вид з'явився у 1930-ті рр. першопочатково як декоративна рослина, що згодом здичавіла, тому цей адвентивний елемент за часом занесення є кенофітом, а за способом імміграції – ергазіофітом («втікачем» із культури) [5]. Донедавна вважалося, що *I. glandulifera* не набув здатності до активного поширення в Україні, його окремі локалітети наводилися переважно для Правобережжя [7–9] і лише поодинокі – для Лівобережжя (Харківська обл., смт Золочів) [8, 9]. Однак вже за останній період (із 2011 по 2022 рр.) тільки згідно Національної мережі інформації з біорізноманіття (Ukrainian Biodiversity Information Network) [6], знахідки *I. glandulifera* на території України фіксувалися у Харківській, Чернігівській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Чернівецькій, Івано-Франківській, Тернопільській, Львівській, Рівненській, Житомирській, Волинській, Закарпатській областях, в основному на території міст або поблизу населених пунктів. На Полтавщині вид наведено у списку флори Полтавського району [2] у складі групи малопоширених рослин, де вказано його відомі локалітети на природних та селітебних територіях.

Нами протягом 2011–2015 рр. під час гідроботанічних досліджень водойм і водотоків м. Полтави *I. glandulifera* регулярно відмічався у закономірних для нього місцезростаннях – берегах малих річок, струмків та пов'язаних із ними руслових ставків: більші площі зарості були виявлені по берегах річок Тарапунька (район вулиць Гофмана та Героїв Крут), Полтавка (верхній ставок у каскаді водойм Полтавського міського парку), Чорна (район вул. Нижньомлинська, береги нижнього ставка парку Перемоги); компактніші за площею та більш розріджені куртини фіксувалися у заплаві р. Вільшана (заболочена балка в урочищі Гришків ліс)

та струмка без назви на території агробіостанції педуніверситету. Помічено, що вищу кількісну участь у складі рослинного покриву гігрофільних екоотопів розрив-трава залозиста формує у тих місцях, де ці екоотопи контактують із щільною забудовою садибного типу, що можна пов'язувати із вихідними культурними осередками їх розповсюдження. Крім того, якщо по берегах річок та струмків *I. glandulifera* виступає компонентом наземних рудеральних рослинних угруповань, то у прибережних екоотопах ставків цей вид може входити до складу болотних угруповань очерету звичайного, які формуються на тимчасово обсихаючих ділянках екотонної зони, частіше під кронами дерев (паркові насадження, дрібнолистяні заплавні ліси). Також у гігрофільних екоотопах на території дендропарку (парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Полтавський міський») та ботанічного саду (агробіостанція педуніверситету) нами було виявлено сусідство заростей *I. glandulifera* із іншим заносним видом *Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. & Gray [3, 13], що відзначалося й іншими дослідниками в урбоекотопах Харківщини [8] та може свідчити про подібність екологічних вимог і механізмів натуралізації цих ергазіофітів.

Отже, *I. glandulifera* в останні роки виявляє тенденцію до активного розселення по гігрофільних екоотопах урбанізованих територій, насамперед тих, що зазнають рудералізації. Подальше порушення природного рослинного покриву на території України, зокрема, і внаслідок активних військових дій, на тлі високого інвазивного потенціалу цього виду визначає необхідність заходів моніторингу його ценопопуляцій та місцезростань, а також розробки заходів контролю його поширення.

Список використаних джерел

1. Антипина Г.С., Брюханчикова Е.В. *Impatiens glandulifera* Royle – новый адвентивный вид флоры Карелии. Проблемы изучения адвентивной и синантропной флоры в регионах СНГ: Мат-лы науч. конф. / Под ред. В.С. Новикова и А.В. Щербакова. Москва: Изд-во Бот. сада МГУ имени М.В. Ломоносова; Тула: Гриф и К^о, 2003. С. 14–15.
2. Гомля Л.М., Давидов Д.А. Флора вищих судинних рослин Полтавського району : Монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2008. 212 с.
3. Клепець О.В. Фіторізноманіття водойм Полтавського міського парку. Інтродукція рослин. 2014. №1. С. 37–46.
4. Марков М.В., Уланова Н.Г., Чубатова Н.В. Род Недотрога. Биологическая флора Московской обл. Москва, 1997. Вып. 13. С. 128–168.
5. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. Киев: Наук. думка, 1991. 200 с.
6. Національна мережа інформації з біорізноманіття (Ukrainian Biodiversity Information Network). URL: <https://ukrbin.com/showimages.php?id=130898>
7. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов,

- Ю.Н. Прокудин и др.; Редколл.: Ю.Н. Прокудин (отв. ред.) и др. Київ : Наук. думка, 1987. 548 с.
8. Чорна Г.А. Рудералізація прибережних місцезростань Придніпровської височини. Укр. ботан. журн. 2001. Т. 58, №1. С. 35–40.
 9. Чорна Г.А. Рослини наших водойм (атлас-довідник). Київ: Фітосоціоцентр, 2001. 134 с.
 10. Чужорідні види флори України: роки і автори (бібліографічний покажчик). Випуск 1 / Упорядники: Р.І. Бурда, В.В. Протопопова, М.В. Шевера, М.О. Голівець. Київ: Фітосоціоцентр, 2013. 68 с.
 11. Invasive Alien Species of Union concern, 2017. URL: https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/IAS_brochure_species.pdf
 12. Klepets O.V. State and prospects of optimization the plant cover of hydrophilic ecotopes of the Poltava botanical garden. Біологія та екологія. 2016. Т. 2, №1. С. 56–67.

**ІНТРОДУКЦІЯ СТРАСТОЦВІТА М'ЯСО-ЧЕРВОНОГО
(PASSIFLORA INCARNATA L.) В УМОВАХ ХОРОЛЬСЬКОГО
БОТАНІЧНОГО САДУ**

В. В. Красовський¹, С. В. Гапон², С.О. Єгоркіна², Т. В. Черняк^{1,2}
¹Хорольський ботанічний сад

²Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
horolbotsad@gmail.com, gaponsv58@gmail.com, yegorkinasv@gmail.com

INTRODUCTION OF PASSIFLORA INCARNATA IN THE
CONDITIONS OF
KHOROL BOTANICAL GARDEN

V. Krasovsky, S. Hapon, S. Ygorkina, T. Chernyak

It is presented Khorol botanical garden as cell of introduction of subtropical fruit cultures. A growth and development of vegetative organs of new інтродукта of *Passiflora incarnata* L. are shown. for vegetation period of 2022. The expediency of cultivating the species in open soil conditions is substantiated. Information over is brought on the use of plant in офіційній medicine and homoeopathy.

Key words: botanical garden, introduction, Passiflora incarnata, growth, development, medicinal properties.

Становлення і розвиток комплексних досліджень інтродукції південних плодкових культур в м. Хорол розпочаті в 1998 році вивченням *Ziziphus jujuba* Mill., а зі створенням (2009 р.) та початком функціонування (2011 р.) Хорольського ботанічного саду в його науковій зоні, на площі 0,26 га, закладено колекційну ділянку «Сад субтропічних плодкових культур» де зростають *Asimina triloba* (L.) Dunal, *Cydonia oblonga* Mill., *Chaenomeles californica* Clarke ex Weber, *Mespilus germanica* L., *Prunus dulcis* (Mill.) D.A.Webb, *Prunus armeniaca* L., *Ziziphus jujuba* Mill., *Elaeagnus umbellata* Thunb., *Ficus carica* L., *Punica granatum* L., *Feijoa sellowiana* O.Berg,